

ВЕКТОР ВІДНОСИН МІЖ ПОЛЯКАМИ І УКРАЇНЦЯМИ В ЧАСО-ПРОСТОРІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ: МОВНО-ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР

VECTOR OF RELATIONS BETWEEN POLES AND UKRAINIANS IN THE TIME-SPACE OF THE AUSTRIAN-HUNGARIAN EMPIRE: LINGUISTIC AND POLITICAL DIMENSION

Сокіл Б.М.,

orcid.org/0000-0002-2839-5273

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Статтю присвячено короткому аналізу політичних та мовних відносин між поляками та українцями на теренах Східної Галичини, зокрема подано історичну довідку розвитку Східної Галичини, наголошено на державницькому статусі української мови в Литовському королівстві, описано проєкт, підготовлений польськими політиками, відповідно до якого українці як нація повинні були перестати існувати, названо розпорядження центрального уряду, які були видані на користь української мови.

І у Великому Литовському князівстві, і в перші роки польського панування у Східній Галичині, українці почували себе рівноправними. Українська мова була урядовою: нею видавали закони, судові рішення, розмовляли князі та придворна челядь. Одна поляки задумали і почали втілювати в життя проєкт на знищення Русі. Такий проєкт був складений на початку 17 ст., а став відомим на початку 18 ст.

Після розпаду Польщі територія Східної Галичини була приєднана до Австро-Угорської держави. У 1848 р. після оголошення Конституції галицькі українці почали домагатися своїх як прав. Австрійська держава офіційно визнавала Східну Галичину як окрему адміністративно-територіальну одиницю, і гарантувала українцям право розвивати та вдосконалювати рідну мову. З цією метою центральний уряд видавав накази, а окремі галузеві міністерства – розпорядження. Поляки, не втративши надію відродити державу «від моря до моря» намагалися перешкодити такій політиці Австрії щодо галицьких українців. Вони писали до Відня доноси, у яких звинувачували галичан.

Польща, захопивши українські міста Галич і Володимир, прийшла не у варварську країну, а в державу, у якій панували свої порядки, закони. Ця територія була розвиненіша, аніж Польща. Тривалий час на цих землях українська мова була державною. Та згодом поляки підготували план «знищення Русі». У цьому документі представникам польської національності рекомендували ігнорувати українців на всіх рівнях: від політичного до приватного. Поляки сподівалися, що такими діями зможуть асимілювати українське населення. Така загарбницька політика призвела до розпаду Польщі. Українське населення почало знову почувати себе самостійним народом. Австрія підтримувала східних галичан. Уряд у Відні видавав розпорядження, у яких гарантував українцям право розвивати свою народність та плекати рідну мову.

Східні галичани завжди толерували свою прихильність до Австрійської держави. Уряд також симпатизував українцям. Це давало підстави галичанам звертатися до Відня з різними проханнями, зокрема місцеве населення, не маючи змоги добитися справедливості від місцевої влади, просили Австрійський уряд законним шляхом забезпечити функціонування української мови в усіх сферах життя українців Галичини.

Ключові слова: нація, українці, поляки, державна мова, українська мова, бездержавність, самостійність.

The article is devoted to a brief analysis of political and linguistic relations between Poles and Ukrainians in Eastern Halychyna, in particular, a historical reference to the development of Eastern Halychyna is given. The state status of the Ukrainian language in the Kingdom of Lithuania was emphasized. A project prepared by Polish politicians, according to which Ukrainians as a nation had to cease to exist, was described. The regulations of the central government, which were issued in favor of the Ukrainian language, were mentioned, and it was pointed out that in the conditions of statelessness that lasted for many centuries, Ukrainians were deprived of the right to develop both their nation and the Ukrainian language.

Both in the Kingdom of Lithuania and in the first years of Polish rule in Eastern Halychyna, Ukrainians felt equal. The Ukrainian language was the official language: it was used to issue laws, court decisions, spoken by princes and courtiers. But the Poles conceived and began to implement a project to destroy Rus. Such a project was drawn up in the early 17th century and became known in the early 18th century.

After the disintegration of Poland, the territory of Eastern Halychyna was annexed by the Austrian-Hungarian state. In 1848, after the proclamation of the Constitution, Halychyna Ukrainians began to claim for their rights. The Austrian state officially recognized Eastern Halychyna as a separate administrative-territorial unit, and guaranteed Ukrainians the right to develop and improve their native language. The central government issued orders and certain branch ministries issued orders to meet this purpose.

Having captured the Ukrainian cities of Halych and Volodymyr Poland did not come to a barbaric country, but to a state ruled by law and order. This territory was more developed than Poland. For a long time the Ukrainian language was the state language in these lands. Later, the Poles prepared a plan to "destroy Rus." Representatives of Polish nationality were recommended in this document to ignore Ukrainians on all levels: from political to private. The Poles hoped that such

actions would be able to assimilate the Ukrainian population. Such an aggressive policy led to the disintegration of Poland. The Ukrainian population began to feel like an independent nation again. Austria supported the Eastern Halychynians. The government in Vienna issued decrees guaranteeing Ukrainians the right to develop their nationality and cultivate their native language.

Eastern Halychynians always tolerated their commitment to the Austrian state. The government also had sympathy for Ukrainians. This gave the Halychynians the reason to appeal to Vienna with various requests. And local population, unable to obtain justice from the local authorities, asked the Austrian government to legally ensure the functioning of the Ukrainian language in all spheres of life of Ukrainians in Halychyna.

Key words: nation, Ukrainians, Poles, state language, Ukrainian language, statelessness, independence.

Постановка проблеми й обґрунтування актуальності. У це неможливо повірити, але фактично лише з 90-х рр. ХХ ст. Україна вперше здобула незалежність як соборна унітарна держава. Упродовж попередніх століть її землі належали до різних державних утворень: Литовського князівства, Речі Посполитої, Австро-Угорщини, Московської імперії та Радянського Союзу. Лише в Литовському королівстві українці відчували себе українцями, а їхня мова була державною, тобто нею послуговувалися як у королівських дворах, так і в усіх державних інституціях. Українською мовою видавали закони, урядові розпорядження, оголошували судові вироки тощо. В інших державах, до складу яких належала Україна, доля українського народу та його мови була доволі важкою.

Політика росіян та поляків щодо українців мала багато спільного:

а) і росіяни, і поляки не визнавали самостійності українського народу;

б) росіяни називали українську мову «діалектом» російської, а поляки – «діалектом» польської мови;

в) і росіяни, і поляки забороняли українську мову. Якщо укази та циркуляри царської Росії, різні постанови «Советського Союзу» загальновідомі, то мовна політика поляків щодо української мови на теренах Східної Галичини не була предметом дослідження мовознавців. Польські політики докладали чимало зусиль, щоб витіснити українську мову з усіх суспільних сфер українців. Отримавши фактично всі керівні посади в урядах Східної Галичини, а також більшість у Галицькому сеймі, польські чиновники законами та розпорядженнями місцевої як виконавчої, так і законодавчої влади намагалися витіснити українську мову з усіх сфер суспільного життя українських галичан. Однак ці нормативні акти залишилися поза увагою істориків мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На жаль, офіційно-діловий стиль функціонування української мови був поза увагою істориків мови. Окремі аспекти функціонування мови у різних сферах життя українського населення під час перебування Східної Галичини у складі Австро-Угорської монархії описав у статтях Б. Сокіл, зокрема:

«Українська мова в галицькому крайовому сеймі» (2014), «Українська мова в цісарсько-королівському галицькому суді» (2014). «Руська (українська) мова на теренах Східної Галичини за часів Австро-Угорської імперії: законодавчий статус» (2015), «Українська мова в галицьких народних школах за часів Австро-Угорської монархії» (2016), «Роль політичного товариства «Народна Рада» в утвердженні руської мови як урядової» (2016), «Руські послы в австрійському парламенті та питання руської (української) мови» (2016), «Роль руського духовенства в розвитку руської (української) мови» (2016), «Мовний закон для народних та середніх шкіл у Галичині 1867 року та дискусії навколо нього» (2016), «Руська (українська) мова в цісарсько-королівських місцевих урядах Східної Галичини» (2016), «Українська мова в галицьких народних школах за часів Австро-Угорської імперії» (2016), «Руська (українська) мова в історичній ретроспективі» (2016), «Вживання руської (української) мови на цісарсько-королівській державній залізниці Східної Галичини» (2016), «Посол Вахнянин і питання врегулювання мовних відносин у Східній Галичині» (2016), «Мовна ситуація на території Східної Галичини під час Австро-угорської Монархії в оцінці Анатолія Вахнянина» (2017) тощо.

Метою пропонованого дослідження є аналіз проекту, підготовленого поляками, який передбачав знищення українців як окремого народу, показ намагань українців відстояти свою самостійність, окреслити законодавчі акти, якими центральний уряд визнавав українську народність та українську мову.

Виклад основного змісту. Із усіх слов'янських народів, які увійшли до складу Австрії, чи не найтяжча доля дісталася українцям, які проживали в Галичині. Пригнічені з трьох сторін, українці мусіли докласти чимало зусиль, щоб зберегти свої не тільки народні, але й громадянські права. Найближчі сусіди виявилися найбільшими ворогами, і їхню злобу не заглушили ані власні нещастя, ані поступи освіти. Втративши надію на співчуття єдиноплеменників, пов'язаних із ними однією історичною долею, українці готові були вбачати рятівника в спільному ворогові слов'янських народів, думаючи, що племенна ненависть

мусить уступити добродіній силі цивілізації, якою так гордиться неприязнь до слов'ян германське плем'я. Але рятівник не приходив, а неволя все сильніше налягала на нещасний народ, який став жертвою випадковостей війни і політичних чвар [1. с. 148].

Перебуваючи в складі конституційної Австрійської держави, галицькі українці постійно відчували свою меншовартість як нація. Поляки не могли змиритися із втратою української (на їхню думку) власної землі і робили різноманітні спроби відродити Польщу в її колишніх межах. Поляки не звертали уваги ані на свідчення історії, ані на думки мовознавців, які підтверджували самостійність української мови та її окремішність від польської. Історичні факти говорять самі про себе.

Польща, яка тривалий час панувала на українських землях, не прийшла в українські міста Галич і Володимир як у пустелю чи варварську країну. Навпаки, це була держава, у якій панували свої порядки, закони, яка була розвиненіша, аніж Польща. Про Польщу у Європі знали тільки тому, що через її територію проходила дорога в край, де проживали українці.

Від 862 до 1054 рр. українські Галич та Володимир були складовою частиною Української держави зі столицею у Києві. Уже тоді українські князі позначали кордон своєї держави супроти Польщі. Упродовж 1054 – 1199 рр. панували в Галичині окремі українські князі з династії Ростислава. У 1199–1337 рр. – з роду Романа Мстиславовича. Ці князі первісне своє королівство Володимир об'єднали з Галичем і називали себе князями та королями всієї Південної Русі.

Згадані українські князі притримувалися самостійності супроти українських Київських князів, інших удільних князів, Польщі та Литви. Однак не обійшлося без уособиць, внаслідок чого два угорські князі були призвані на Галицько-український престол. Українсько-галицькі князі і королі поширювали своє володіння на Волинь, Поділля та Україну з Києвом, аж до Чорного моря та Дунаю. Після закінчення чоловічої лінії українських князів та королів Галича і Володимира свої претензії на галицько-український престол висловлювали польські та литовські князі, які були поєднані шлюбами з доньками згаданих князів, а згодом висловлювали свої претензії і угорські королі.

Спадкоємець української княгині, польський князь Болеслав Тройденевич у 1338–1340 рр. володів Галичем. Після нього престол у Галичі посів його родич Казимир Великий, король Кракова, який виправдовував свої претензії в листі до Константинопольського патріархату

тим, що чоловіча лінія українських князів у Галичі вимерла. Львів, тодішня столиця галицько-українських князів, здався Казимирові Великому після довгої облоги у 1340 р. з умовою, що буде збережений греко-слов'янський обряд українців супроти латинського обряду поляків. Казимир Великий гарантував українцям їхній греко-католицький обряд, який за тодішніми середньовічними поняттями був найбільшою ознакою народності.

Після зайняття Галичини Казимир Великий і його послідовники титулувалися як королі Польщі, та ще й спадкоємці Русі. Польське володіння утвердилося в українському королівстві Галича і Володимира тільки після 1387 р., оскільки між тим утримувалися на престолі в українській Галичі інші князі: литовський князь Дмитро Любарт Гедимінович (1341–1350); король Людвиг угорський (1370–1371); князь Володимир Опольський (1371–1379); князь Владислав Опольський (1379–1382); угорський король Людвик (1379–1382) і угорська королева Марія (1382–1387).

Тільки в 1387 р. польська королева Ядвига, дружина Владислава Ягайла, зміцнила польське володіння в Галичі і в незначній частині Володимирії. Інші частини Володимирії, зокрема Волинь, Поділля і Україну, привласнили собі литовські князі, які також титулували себе Великими князями Русі.

Польська корона висловила претензії та ті землі і почалися військові сутички.

Запольського короля Владислава Ягайла поляки посадили на престол великих литовський князів, унаслідок чого розпочалося політичне об'єднання Литви з Польщею. Офіційно ці держави об'єдналися у Любліні в 1669 р. за короля Польщі та великого князя Литви та Русі Сигизмунда Августа. У люблінській угоді записано, що Литва, Русь і Польща об'єднуються «яко вольнии съ вольными и равнии съ равными» [2. с. 1].

Кожна з тих земельних областей мала окремі кордони, своє управління з власними сеймами, а також судовий трибунал. Окремо об'єднано Східну Галичину з Польською державою під назвою Руського Воєводства.

Тільки після приєднання українських земель до свого складу набула Польща більшого політичного значення в Європі. Про це свідчить польський магнат Гербут Добромиський. У листі до Папи V в 1616 р. поляк писав: «regnum Russine maximum (scilicet, relate ad Poloniam et Lithuaniam) sex Palaninatibus constans, qui non Provinciis sed Regnis aequiparari possunt» («найбільше королівство Русі (відносно Польщі та Литви), що склада-

ється з шести Паланинати́в, і їх можна порівняти не з губерніями, а з іншими королівствами»).

Політичне становище українців, які були об'єднані з Польщею та Литвою, позначилося і на українцях в Галичині. Галичани відправили до короля Сигизмунда Августа делегацію, яка отримала диплом, у якому, посилаючись на Люблінську політичну унію, галицьким українцям були гарантовані такі самі права, як і полякам. Згодом ці права підтримали й інші королі.

Оскільки народні та політичні права українського народу, підтвержені грамотами, не були дотримані, то розпочалися війни, криваві сутички, які намагалися залагодити мирним ляхом. Так був укладений Галицький пакт від 06. 09. 1658 р.

З того часу, як писав Йоахім Лелевель, Польська Республіка повинна була складатися з трьох народів – польського, литовського та українського. Русь повинна була мати власний уряд (маршалка, канцлера, скарбника, трьох сенаторів), а також власний судовий трибунал, свій університет, школи, гімназії, колегії та друкарні. Українські митрополити та єпископи повинні були посісти місця в Сенаті. В усіх містах цілої Польщі українці повинні мати рівні права з поляками щодо посідання посад у магістратах тощо.

Але ті, гарантовані українцям права, не були впроваджені в життя. Поляки носилися з формальними проектами (у 1717, 1751 та 1786 рр.) до винародовлення Русі, поступового приводячи українців до матеріальної та моральної бідності [2. с. 2].

Під польським володінням українці були позбавлені найнеобхідніших громадянських прав. У великих містах українці не мали права займатися ремеслом і торгівлею, а коли у 1575 р. львівські купці хотіли продавати свої товари, то їхні магазини були розбиті, а купців посадили до в'язниці і оштрафували. Купці скаржилися до уряду на знущання місцевої влади, але уряд затягував із вирішенням цього питання.

Був складений цілий проєкт, у якому детально викладені заходи, які мали би призвести до знищення українського населення і стерти українців із лиця землі. Проєкт був складений, можливо, при Сигизмунді III (1587–1632), але він став відомим тільки у 1717 р.

Цілісність і безпека держави ґрунтується на взаємній любові громадян, яка стверджується переважно єдністю релігії. Тому прямим обов'язком як державних урядів загалом, так і кожного поляка зокрема було: переслідувати православних українців і намагатися придушити їх всіма доступними способами: погордою, ображенням, пригнобленням тощо. Для блага своєї вітчизни

поляки пропонували або ополячити українців, або знищити, рекомендуючи такі засоби:

« 1. Русини не допускати кь ніякимь должностямь, особенно же кь такимь, на которыхь они могуть приобрѣсти друзей, заслужити общее уваженье и принести честь своему народу. Въ товариществѣ должны Поляки явно оказывати, що они гнушаются Русинами, и въ присутствіи ихъ порицати ихъ вѣру и т. п. Тогда навѣрно можна сказати, що каждый Русинъ скорше рѣшится отказаться отъ своей вѣры и народности, нежели всю жизнь подвергаться подобнымь оскорбленіямь.

2. Граждане, мающіе значительное состоянье, не должны давати у себе Русинамь такихъ мѣстцъ, на которыхъ они могли бы получить нѣкоторое образование. Посредствомъ того они впадутъ въ крайное невѣжество и нищету, и будутъ прозябати въ самомъ жалкомъ состояніи.

3. Такъ якъ въ городахъ жіе много достаточныхъ Русинѣвъ, то и ихъ треба привести въ нищету и невѣжество, чтобы они не могли помогати своимь соотечественникамъ на грѣшми ни совѣтомъ. Для того треба въ самыхъ многочисленныхъ мѣстцахъ городѣвъ поселити жидѣвъ, которые своею ловкостію отобьютъ всѣ доходы у Русинѣвъ, и принудятъ ихъ вынестися на передмѣстья, а затѣмъ имъ не избѣгнути и панщины.

4. Главное препятствіе кь выполнению проекта представляютъ православныи епископы и священники; но на первыхъ треба подействовать лестію и обѣщанками выгодъ, а на вторыхъ угрозами и насиліемъ, чтобы убити въ нихъ всякое стремленье кь дѣятельности. Въ епископы слѣдуе выбирать лица, находящіяся въ родствѣ съ католиками, понеже часть имѣнія они при своей жизни роздарятъ католической рѣднѣ, а часть наслѣдуютъ, по смерти ихъ, не Русины, а Поляки.

5. Треба всякимь способами старатися, чтобы священническіи мѣстца занимаемы были людьми неженатыми: если не буде женатыхъ панѣвъ, то не буде и поповичѣвъ, и за отсутствіемъ ихъ прійдется обрнутись кь хлопскимъ дѣтямъ, а понеже они старшныи невѣжды, то вмѣсто православныхъ свяженникъ Овъ будутъ назначаемы католическіи.

6. Всего упорнѣйши суть тѣ изъ простого народа, которіи знаютъ письмо: они имѣютъ большое вліяніе на народъ. Чтобы зарадити тому, треба зломити упорство въ самомъ коренѣ, а тое здѣлати весьма легко. Треба тѣлько закрыти находящіяся при церквахъ шуолы для хлопскихъ дѣтей, и строго приказати економамъ и управляющимъ, чтобы дѣти хлопѣвъ не смѣли брати книжки въ руки, и знали тѣлько соху, лопату и граблѣ.

7. Подобнии мѣры можуть произвести возстанье въ Малороссіи. Въ такомъ случаѣ необходимо Русинѡвъ истребити поголовно; если же польска армія не въ состоянні буде того исполнити, то отдати ихъ въ вѣчну неволю Татарамъ, и, т. д. [З. с. 174].

Безперечно, що така політична поведінка поляків позначилась і на використанні рідної мови в побуті українців Східної Галичини. Після розпаду Польщі у 1772 р., Східна Галичина була приєднана до Австрії як окрема адміністративно-територіальна одиниця. Отже, Галичина увійшла до складу Австрії не як польська провінція, а як колишнє самостійне українське королівство. Незважаючи на те, польський король Станіслав Август і польські стани пред'являли Австрії свої претензії на той край.

Українці ставилися прихильно до Австрійської держави, оскільки добре розуміли, що від поляків не варто чекати покращення свого життя.

Австрійська держава на перших порах також прихильно ставилася до українців: вона позбавила їх від національного гніту, признавши українцям рівноправність і в церковному, національному та політичному становищі. Свідченням того є декрети та розпорядження, видані з метою рівноуправнення українців із іншими народностями держави. Ці розпорядження є абсолютно протилежними діям колишнього польського уряду, які свідчили про пригнічення українців:

а) уже незабаром після ревіндикації Галичини придворним декретом від

03. 08. 1774 р. були встановлено, що українці нарівні з поляками можуть посідати публічні чини: «nobilitatis ruthenae filii, secundum gualificationem uti Poloni, ad officia publica admittantur» («Сини русинської шляхти мають бути прийняті на державні служби за зразком, який використовували поляки»);

б) придворним декретом від 03. 08. 1776 р. скасовано церковнообрядовий гніт українців. У цьому декреті зазначено: «ne ritui rutheno, in Galicia tam late diffuso ... sub praeterito regimimine polonico oppresso, minimum infepatur detrimentum» («щоб руський обряд, настільки поширений у Галичині, ... під пригнобленими минулим, під польською владою, не був порушений»);

в) у § 18 інструкції імператора Йосифа II для окружних правлінь від 13.10. 1782 р. українці оголошені рівноправними з іншими народностями держави;

г) декретами від 27.01. 1786 р. і 27.07.1786 р. і губернським розпорядженням від 18. 08. 1786 р. [ч. 20944] запроваджено українську мову викла-

дову в школах, а також виклади у Львівському університеті на філософському та богословському відділенні, як також викладання канонічних прав українською мовою тривало від 1785 до 1809 р.;

д) українська мова була визнана навчальною для народних шкіл дипломом імператора Леопольда II від 6.04.1792. р. [Ч. 12774], а також у 1818 р. [ч. 24852];

е) розпорядженням Міністерства освіти від 31.08.1848 р. [ч. 5659] (розпорядження Галицької краєвої президії від 08.08.1848 р. [ч. 12271]) український народ визнаний рівноправним із іншими. Українська мова оголошена навчальною у Львівському університеті, гімназіях, народних та середніх школах;

є) Конституція від 29.09.1850 р. визнала український народ рівноправним із іншими народами, які проживають у державі, і забезпечила українському народові непорушне право берегти і плекатати свою народність та мову;

ж) ст. 19 Основного закону від 21.12.1867 р. державною признана кожна вживана в краю мова в школі, уряді та публічному житті рівноправною, а публічні заклади так облаштовано, щоб кожен народ отримав необхідні засоби, щоб відшліфувати свою мову. Отже, русини мають в Австрії добрі права і нікому не можуть дозволити їх обмежити [4, с. 1–2].

Після оголошення Конституції у 1848 р. українці зібралися до Львова на нараду і поставили за мету «ввійти въ непосредственни отношенія съ народомъ, зарадити его нуждѣ и хоронити его свободу» [5, с. 148].

18.05.1848 р. було оприлюднено відозву до українського галицького народу, у якій було наголошено, що українці є частиною південноукраїнського народу, який був колись самостійним та сильним, але через різні політичні причини розпався та втратив самостійність і потрапив під владу чужинців. Українська шляхта покинула свою віру, зреклася рідної мови та церковного обряду. Однак Конституція Австрійської держави знову повернула українців до самостійного життя. Учасники цієї наради поставили собі за мету:

«а) Першимъ заданьемъ нашимъ буде заховати вѣру и поставити на рѡвни обрядокъ нашъ и права Церкви и священникѡвъ нашихъ съ правами другихъ обрядкѡвъ.

б) Розвивати и вносити народнѡсть нашу во всѣхъ еи частяхъ: выдосконаленьемъ языка нашего, запроадженьемъ его въ школахъ низшихъ и высшихъ, выдаваньемъ письмъ часовыхъ, утримваньемъ корреспонденцій съ письменными такъ нашими якъ инними до щепу славиньского

належащими, розширеньемъ добрыхъ и ужиточныхъ книжокъ въ языкѣ рускѣмъ, и усильнымъ стараньемъ впровадити языкъ нашъ зъ инными въ урядахъ публичныхъ и т. д.

в) Будемъ чувати надъ нашими правами конституційними. розпбзнавати потреби народа нашого и поправленья быту нашого на дорозѣ конституційноѣ шукати, а права наши ѓтъ всякоѣ напасти и оскорбленья стало и сильно хоронити» [5, с. 148].

Пробуджений до нового політичного життя український народ опинився, відповідно до обставин, перед неминучим зіткненням між конституційною Австрією та Польщею з її вічною ненавистю до українців.

Поляки звинувачували українців у різних гріхах. Головні звинувачення полягали у тому, що: а) українці підтримують Австрію; б) українці є зброєю для клерикальної партії; в) українці надто дорожать своєю мовою, вибираючи її засобом для досягнення неправильної мети.

У 1848 р. українці, як і деякі інші народності Австрії, не бажали розпаду Австрії, яка змінила своє ставлення до підлеглих їй народностей. Причинами, відповідно до яких українці вважали доцільним належати до складу Австрії в перехідний період від неволі до вільного громадянського життя, були такі:

а) попри все стремління до самобутності та свободи, австрійські українці добре розуміли, що через малочисельність вони не зможуть створити окрему самостійну державу. Почуття народності притягувало українців до своїх єдиноплеменників, але об'єднатися з ними в одну політичну цілість за тодішніх відносин між Австрією та Росією, до складу яких належали західні та східні українці, не було жодної можливості. Тому в галичан залишався єдиний спосіб – вибирати між Австрією та Польщею. Українці вибрали Австрію, оскільки вона надавала більше гарантій для їхньої народності, аніж Польща. Оголосивши Конституцію, Австрія признала рівні права всіх народностей, не перешкождала народним зібранням, створенню товариств та інших національних організацій. Поляки з першого дня Конституції виступили проти української народності, заперечували її повністю і всіляко намагалися протидіяти українцям, зриваючи зібрання, ображаючи народних представників тощо. У той час Австрія була ліберальнішою супроти українців, аніж Польща. Австрія дала українцям Конституцію, вказала шлях до самоврядування і визнала непорушні основи їхньої народності, віру та мову українців. Поляки, вимагаючи відродження Польщі у колишніх межах, хотіли знищити незалежну Русь,

замінити українську мову польською і відкрито ворогували з народною українською релігією;

б) незважаючи на різні свої зазіхання, Австрія у деяких випадках визнавала українців самостійним народом, окремим від польського, і намагалася підтримати розвиток українців. Поляки, навпаки, наперекір дійсності постійно заперечували саме існування українського народу і намагалися знищити в ньому народну життєву силу. Отже, здоровий глузд вимагав з двох недобррозумливців вибрати того, хто хоч зрідка стає другом, а не того, який безперервно пригнічує. Австрія пропонувала, хоч і не надовго, рівноправність і Конституцію, а Польща – рабство і політичне самовбивство. У минулому Австрія представляла тільки світлі спогади, а Польща – жодного [6, с. 161].

Висловивши свою прихильність до Австрійської держави, українці почали звертатися до центрального уряду із проханнями, які були для них важливим. Насамперед це стосувалося вживання української мови в публічному житті Східних Українців. Українці хотіли:

«1) Щобы во всѣхъ народныхъ школахъ тыхъ округѣвъ Галиціи, въ которыхъ все населеніе или бѣольшая его часть состоитъ изъ Русинѣвъ, преподаванье происходило на рускомъ языкѣ.

2) Щобы на рускомъ языкѣ преподавали и въ высшихъ училищахъ, находящихя въ мѣстахъ населенныхъ Русинами.

3) Щобы всѣ распоряженія, дотычащія краю, законы правительственныи и опредѣленія мѣстныхъ властей объявлялись на рускомъ языкѣ, такъ якъ теперѣшній способъ объявленія на нѣмецкомъ або польскомъ языкѣ не достигае своей цѣли, для того що народъ не понимае тыхъ языкѣвъ.

4) Щобы мѣстця урядниковъ въ русской Галичинѣ занимаемы были лицами, знающими языкъ рускій.

5) Щобы воспитаніе руского духовенства давало ему возможность дѣйствовать на народъ роднымъ его словомъ.

6) Щобы Русинамъ были дѣйствительно доступны всѣ гражднскіи права, о рѣвно и всѣ городскіи и сельскіи должности» [7, с. 166].

Уряд відреагував на ті прохання:

а) щодо пунктів 1 та 2, то було постановлено, щоб у тих місцях, де переважає українське населення, як у школах, так і в університеті викладали українською мовою;

б) щодо пунктів 3, 4 і 7 уряд наголосив, що вже видав відповідні патенти;

в) щодо пункту 5, то було рекомендовано єпископам звернути особливу увагу і зробити в семінарії для всіх катехитів українську мову обов'язковим предметом;

г) щодо пункту 6, то визнано урядом рівноправність усіх трьох віросповідань [7, с. 166].

Події 1848 р. дали українцям можливість висловитися зрозуміло і однозначно. У поглядах на події, що відбувалися, українці були вірними демократичній основі свого побуту і демократичним своїм переконанням. Керуючись тими принципами, українці не могли підтримувати поляків, вбачаючи в їхніх діях спробу знищити свою народність. Українці відстоювали конституційну Австрію, яка гарантувала самостійність кожній народності. Вимагаючи для себе вправ, українці поважали права інших народностей. Їхнім девізом було «признавай для других тую-же свободу, которий доби ваєшся для себе». Головним завданням для українців було зберегти свою народність [8, с. 202].

Висновки. Аналіз низки документів, укладених політичними, юридичними і урядовими структурами місцевої влади у Східній Галичині, що стосувалися існування українського населення як окремішньої народності, а також можливості функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя галичан, засвідчив нерівноправний статус цих мов.

Поляки, намагаючись відродити свою державу «від моря до моря», виношували плани знищити українськенаселення Східної Галичини. Свої наміри вони намагалися реалізувати як політично, укладаючи відповідну програму, так і шляхом усунення української мови з ужитку на теренах Галичини.

Українська спільнота не мирилася з такими поступками своїх опонентів. Українці наводили історичні факти, які свідчили про давність українського народу, а також окремішність мови від польської.

Історію змінити неможливо: її можна лише сфальшувати або переосмислити і зробити належний висновок. І московити, і поляки не визнавали українського народу ані української мови. Московія не поміняла своїх поглядів і діє за принципом «можем повторить», знищуючи Україну. Поляки одні з перших підтримали український народ у такий важкий час.

Перспектива дослідження полягає у тому, щоб на підставі офіційних документів середини XIX ст. – початку XX ст. ґрунтовно дослідити політичні та мовні процеси, які проходили на теренах Східної Галичини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Русины въ 1848 роцѣ Русины въ 1848 роцѣ. Слово. 1863. Ч. 37. С. 148.
2. Петиція политического соединенія «Русская Рада» во Львовѣ къ выс. палатѣ депутатовъ и госпдѣ во Вѣдни. Слово. 1871. Ч. 34. С.1–2.
3. Русины въ 1848 роцѣ. Слово. 1863. Ч. 44. С. 174.
4. Петиція политического соединенія «Русская Рада» во Львовѣ къ выс. палатѣ депутатовъ и госпдѣ во Вѣдни. Слово. 1871. Ч. 35. С.1–2.
5. Русины въ 1848 роцѣ. Слово 1863 С 38. С. 148 .
6. Русины въ 1848 роцѣ. Слово. 1863. Ч. 41 С. 161.
7. Русины въ 1848 роцѣ. Слово. 1863. С. 42. С. 166.
8. Русины въ 1848 роцѣ. Слово. 1863. Ч 51. С. 202.